

Danuta Grzesiak-Witek*

**Recenzja książki Katarzyny
Sedivy-Mączki, *Stymulacja komunikacji
językowej dzieci z autyzmem*,
Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
Pedagogicznego, Kraków 2019, ss. 143,
ISBN 978-83-8084-395-0**

Autyzm to zaburzenie neurorozwojowe, które od dawna budzi zainteresowanie badaczy [por. Grzesiak-Witek, 2013; Kaczmarek, Wojciechowska, 2015; Winczura, 2016]. W literaturze naukowej występuje ono pod pojęciem zaburzenia ze spektrum autyzmu (*Autism Spectrum Disorders* – ASD) [Grzesiak-Witek, Sobolewski, Witek, 2021, s. 88]. Najnowszą klasyfikację, która ułatwia przeprowadzenie diagnozy zaburzeń ze spektrum autyzmu, stanowi DSM-V – podręcznik wydany w 2013 roku przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne¹. Publikacja ta wprowadziła jedną kategorię – zaburzenia należące do spektrum autyzmu – w miejsce kilku podtypów: zaburzeń autystycznych, zespołu Retta, dziecięcego zaburzenia dezintegracyjnego, zaburzenia Aspergera oraz całościowego zaburzenia rozwojowego nieokreślonego inaczej [American Psychiatric Association, 2013, s. 311–324].

Recenzowana pozycja Katarzyny Sedivy-Mączki składa się z sześciu rozdziałów poprzedzonych wstępem oraz zwieńczonych zakończeniem i wykazem bibliografii. Mieści się ona w grupie publikacji związanych z tematyką autyzmu. Współcześnie

* Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Humanistyczny, Instytut Literaturoznawstwa i Językoznawstwa, ul. Uniwersytecka 17, 25-406 Kielce, e-mail: dgrzesiakwitek@ujk.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-6959-9304>

¹ Kryteria diagnostyczne zaburzeń psychicznych DSM-5 (*The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM*) stanowią zbiór klasyfikacji oraz kryteriów niezbędnych podczas rozpoznawania zaburzeń psychicznych [zob. Morrison, 2017].

odnotowuje się wzrost liczby diagnozowanych przypadków dzieci ze spektrum autyzmu (cechy autyzmu dotyczą 1% populacji). Wynika to z cywilizacyjnych uwarunkowań zaburzeń autystycznych, wzrastania dzieci wśród technologii kosztem relacji międzyludzkich. Przy tym należy przywołać wiele czynników przyczyniających się do autyzmu. Są to między innymi czynniki biologiczne, środowiskowe, psychologiczne, neurologiczne, genetyczne oraz związane z neuroprzeżywalnością [Pisula, 2012; Tunkiewicz, 2019, s. 165–175]. Biorąc pod uwagę wzrost liczby diagnozowanych dzieci z cechami autystycznymi, należy z uznaniem przyjąć każdą publikację podejmującą problematykę autyzmu.

Rozdział pierwszy recenzowanej publikacji, zatytułowany *Wpływ języka na kształtowanie się funkcji poznawczych*, prezentuje zależność pomiędzy rozwojem języka a kształtowaniem się funkcji poznawczych. Autorka ukazuje przebieg rozwoju funkcji poznawczych oraz komunikacji językowej u dzieci bez dysfunkcji w celu przygotowania gruntu do oceny rozwoju intelektualnego jednostek z autyzmem. W przypadku dziecka autystycznego świat nie stanowi źródła bodźców wpływających na jego rozwój – ze względu na jego wybiórczy odbiór informacji i nietypowe ich przetwarzanie. Dlatego tak ważne jest stymulowanie wszystkich zaburzonych sfer, które stanowią biologiczne podłoże kształtowania się języka. Katarzyna Sedivy-Mączka zwróciła uwagę na najważniejsze aspekty funkcjonowania dzieci z autyzmem, które ograniczają ich możliwości opanowania języka (np. nadwrażliwość i niedowrażliwość na dźwięki, problem z nawiązywaniem kontaktu wzrokowego i tworzeniem wspólnego pola uwagi, brak umiejętności naśladowania). W rozdziale pierwszym warto zwrócić uwagę na zagadnienie zaprezentowane w podrozdziale czwartym, zatytułowanym *Glottodydaktyka a programowanie języka* (s. 25–30). Współcześnie programy nauczania języka polskiego jako obcego formułowane są na podstawie metod komunikacyjnych skierowanych na działanie, a konkretnie na komunikację. Za takim podejściem opowiada się autorka publikacji, a jej zdanie pozostaje w zgodzie ze stanowiskiem Władysława Miodunki [2013, s. 25]. Zasadne jest zastosowanie przez K. Sedivy-Mączkę zasad wypracowanych w glottodydaktyce do oddziaływań logopedycznych, w tym w terapii dzieci z cechami autyzmu.

Rozdział drugi porusza zagadnienie przetwarzania języka przez prawą i lewą półkulę mózgu. Szczególnie cenne dla całości pracy jest pokazanie sposobów przetwarzania języka w sytuacji uszkodzeń lewej półkuli (s. 36–37). Jako sposób stymulacji półkuli odpowiadającej za język autorka słusznie proponuje wczesną naukę czytania (szczególnie ważną w terapii dzieci z autyzmem). Walory zastosowania techniki Symultaniczno-sekwencyjnej nauki czytania® autorstwa Jagody Cieszyńskiej-Rożek, opartej na sylabach, są tu bezsporne. Należy zaznaczyć także ogrom korzyści, jakie płyną z uczenia dzieci z cechami autyzmu wspomnianą metodą (m.in. wpływ na neurony zwierciadlane dzięki zastosowaniu elementów naśladownictwa,

przygotowanie do artykulacji, zapoznanie z językiem w wersji pisanej) [Cieszyńska-Rożek, 2013, s. 266–272, 363].

Diagnoza i terapia autyzmu to tytuł rozdziału trzeciego omawianej publikacji. Autorka wymienia w nim wczesne objawy zaburzeń autystycznych, stwierdzając jednocześnie, że diagnoza autyzmu przesuwana jest do czwartego roku życia dziecka. W tym rozdziale nie poświęcono (i słusznie) dużo miejsca dotychczasowym metodom terapii, gdyż zostały one już wielokrotnie omówione i zaprezentowane w dostępnej literaturze dotyczącej autyzmu². Należy zgodzić się z K. Sedivy-Mączką, iż wczesne rozpoczęcie stymulacji zwiększa szanse dzieci na prawidłowe funkcjonowanie. Natomiast zaburzenia nabywania systemu językowego są symptomem, który w pierwszej kolejności powinien podlegać oddziaływaniom terapeutycznym. Sugestia ta stanowi jednocześnie ściśle odwołanie do tematu publikacji oraz prezentacji podejścia terapeutycznego autorki. Podejmowanie wczesnej i systemowej terapii językowej dzieci z autyzmem jest niezwykle ważne, a recenzowana książka stanowi tego dowód. Omawiany rozdział nie byłby pełny treściowo, gdyby nie znalazły się w nim informacje na temat podstaw prowadzenia wczesnej diagnozy oraz terapii dzieci z autyzmem. Ma to znaczenie dla terapeutów-praktyków, którzy poszukują na rynku pozycji zawierających wytyczne w podejściu diagnostyczno-terapeutycznym wobec wskazanej grupy dzieci. Zastosowanie wybranych technik metody krakowskiej w terapii stanowi doskonałe rozwiązanie. O dojrzałości merytorycznej autorki publikacji w postępowaniu wobec dzieci z cechami autyzmu świadczą informacje zawarte w podrozdziale *Programowanie języka* (s. 70–78). Widoczny jest tu ścisły związek pomiędzy glottodydaktyką a logopedią, co skutkuje systemowymi rozwiązaniami prezentującymi skuteczne oddziaływania terapeutyczne. Zawarte w tym fragmencie publikacji informacje stanowią gotowe wskazówki do pracy z dziećmi autystycznymi, szczególnie cenne dla tych terapeutów, którym brak przygotowania językoznawczego. W ramach treści nauczania realizowanych w terapii językowej zaprezentowano: katalog tematyczny, katalog zagadnień gramatyczno-syntaktycznych, katalog funkcjonalno-pojęciowy, katalog zagadnień stylistycznych, katalog zagadnień socjolingwistycznych i socjokulturowych. Jest to bardzo cenny fragment publikacji, podnoszący jej wartość jako całości.

Wyniki badań własnych autorki zawarte zostały w rozdziale czwartym. Katarzyna Sedivy-Mączka umieściła w nim charakterystyki dziesięciorga dzieci z autyzmem, z którymi pracowała przez kilka lat metodą krakowską. W celu uzyskania pełnego opisu dzieci autorka przeprowadziła badania longitudinalne oraz wywiady z ich rodzicami. Dodatkowo bardzo cenne było przedstawienie sposobu funkcjonowania tych dzieci przed podjętą terapią, co pozwoliło w sposób rzetelny ocenić efekty stosowanego podejścia terapeutycznego. Bez wątpienia atutem było samodzielnie przygotowane narzędzie badawcze, gwarantujące przeprowadzenie dokładnej diagnozy.

2 Zob. przykładowy wykaz literatury na temat autyzmu w bibliografii niniejszego artykułu.

Zadania eksperymentalne służyły między innymi ocenie poziomu opanowania podsystemów języka, rozumienia poleceń, zbadania umiejętności wnioskowania. Autorka skrupulatnie przemyślała dobór grupy badawczej. Stanowiły ją dzieci zróżnicowane wiekowo oraz poddane terapii w różnym czasie.

Rozdział piąty, pt. *Analiza wyników badań*, zawiera imponujące doniesienia z prowadzonych czynności diagnostyczno-terapeutycznych wobec dzieci z autyzmem. Obrazowe ujęcie danych (w formie tabel) zebranych podczas wywiadów z rodzicami zawiera podrozdział trzeci. Znalazły się tu między innymi informacje na temat: sposobów werbalnej komunikacji dziecka z otoczeniem, sposobów pozawerbalnej komunikacji dziecka z otoczeniem (występowania gestu wskazywania palcem), umiejętności naśladowania, rozumienia mowy otoczenia, rodzajów autostymulacji, sposobów zabawy i spędzania wolnego czasu, kontaktu wzrokowego, wybiórczości jedzenia, przebytych diagnoz i oddziaływania terapeutycznego.

Kontynuację sprawozdania z uzyskanych oddziaływań wobec badanych dzieci zawiera *Podsumowanie* umiejscowione w rozdziale szóstym. Zaprezentowane przez K. Sedivy-Mączkę wyniki badań dowodzą, iż dzieci z autyzmem mogą zdobyć podstawy komunikacji językowej: „Większość dzieci osiągnęła dużo wyższy od podstawowego poziom kompetencji językowej i komunikacyjnej” (s. 124). Uzyskane wyniki to również wystarczający dowód na skuteczność postępowania proponowanego przez autorkę. Ważne są dalsze sugestie K. Sedivy-Mączki dotyczące kontynuacji działań terapeutycznych wobec dzieci z autyzmem: zdobywania wiedzy o regułach języka, znaczeniach oraz użyciach osadzonych w kontekstach, wnioskowania przy czynowo-skutkowego, operowania formami czasowymi, budowania zdań poprawnych gramatycznie.

Badania K. Sedivy-Mączki dowodzą skuteczności terapii dzieci z autyzmem prowadzonej metodą krakowską. Dodatkowo autorka dostarcza argumentów dotyczących sporu na temat czasu i sposobu oddziaływań terapeutycznych w stosunku do dzieci z autyzmem. Wiele dzieci autystycznych jest w stanie zyskać umiejętności językowe oraz społeczne pod warunkiem zastosowania stymulacji językowej. Wiedza z zakresu neurobiologii i neuropsychologii pozwoliła na sporządzenie przemyślanej i interdyscyplinarnej metody terapeutycznej wobec tej grupy. Monografia dowodzi, iż autorka doskonale zna potrzeby dzieci autystycznych i wie, w jaki sposób je zaspokajać.

Literatura

- American Psychiatric Association, 2013, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders DSM-5 (Fifth Edition)*, Arlington.
- Cieszyńska-Rożek J., 2013, *Metoda krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Z perspektywy fenomenologii, neurobiologii i językoznawstwa*, Kraków: Wydawnictwo Omega Stages Systems.
- Grzesiak-Witek D., 2013, *Program terapii logopedycznej dziecka z autyzmem w oparciu o studium indywidualnego przypadku*, „Społeczeństwo i Rodzina”, nr 37, s. 60–75.
- Grzesiak-Witek D., Sobolewski P., Witek P., 2021, *Dysfunkcje mowy i zaburzenia funkcjonowania społecznego w chorobach psychicznych*, Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Kaczmarek B.B., Wojciechowska A. (red.), 2015, *Autyzm i AAC: alternatywne i wspomagające sposoby porozumiewania się w edukacji osób z autyzmem*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Miodunka W.T., 2013, *Innowacje w glottodydaktyce polonistycznej*, [w:] J. Mazur, A. Małycka, K. Sobstyl (red.), *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki zmian językowo-kulturowych i potrzeb społecznych*, t. 1, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 23–40.
- Morrison J., 2017, *DSM-5 bez tajemnic. Praktyczny przewodnik dla klinicystów*, przeł. R. Andruszko, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pisula E., 2012, *Autyzm. Od badań mózgu do praktyki psychologicznej*, Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tunkiewicz O., 2019, *Rozważania nad przyczynami autyzmu*, „Edukacja Humanistyczna”, nr 1(40), s. 165–175.
- Winczura B., 2016, *Dziecko z autyzmem: terapia deficytów poznawczych a teoria umysłu*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

© by the author, licensee Łódź University – Łódź University Press, Łódź, Poland.
 This article is an open access article distributed under the terms and conditions
 of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0
 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Data złożenia: 19.03.2022. Data przyjęcia: 17.06.2022.